
J A U M E F I T Ó P A R D O

EL GEST I LA DIXI D'ESPAI EN TEXTOS INSTRUCTIUS

1. INTRODUCCIÓ: OBJECTIUS I HIPÒTESIS¹

La dixi d'espai és un fenomen en què el context, entès com tot allò relacionat directament amb la interacció, incloent-hi també la situació que s'està descrivint, esdevé un element important i rellevant per tal d'entendre tant els elements lingüístics als quals fa referència com la interrelació entre el canal verbal i el canal no verbal. De la interacció i de la coordinació entre aquests dos canals en depèn que un missatge arribi en condicions de ser entès pel destinatari. És per aquest motiu, per tant, que són necessaris estudis sobre la relació entre aquests diversos tipus de mecanismes per tal d'incrementar el nostre coneixement sobre la sincronització i la coordinació d'aquests senyals multimodals, els quals són una font de comunicació constant en el nostre dia a dia.

L'objectiu d'aquest treball és analitzar la relació entre la verbalització dels díctics d'espai trobats en una sèrie de textos instructius² i els elements no verbals que els acompanyen. Concretament, s'observarà:

1. L'autor agraeix als membres de Grup d'Estudis de Pragmàtica i Anàlisi del Discurs de la Universitat de Barcelona (GrEPAD) –i en especial a Lluís Payrató, Neus Nogué, Núria Alturo, Òscar Bladas i Marina Lloberes– els comentaris i les apreciacions que sens dubte han ajudat a millorar el text. També fa constar que els possibles errors són només responsabilitat seva.

2. En un treball anterior (Fitó 2005a) es va comprovar, dins del corpus CAP (vg. nota 2), com és en aquests tipus de text en els quals hi ha un major nombre de díctics espacials.

1) En primer lloc, amb quina freqüència els díctics van acompanyats de gestos, entenent els gestos com aquells moviments corporals fets amb els braços i les mans que concerneixen la mateixa escena descrita oralment.

2) En segon lloc, quant als casos amb correspondència no verbal, s'establirà la relació que hi ha entre aquesta part no verbal i la part verbal d'aquests díctics en relació amb el temps d'execució de cada una d'elles.

3) Per últim, s'analitzarà si hi ha diferències en funció de la llengua de producció del text i de la procedència lingüística dels parlants (L1, L2 o L3).

El present estudi, doncs, és una aportació al camp de la pragmàtica pel que fa a un dels aspectes de la llengua –la dixi– en què esdevé més clara l'estreta relació entre la part verbal del discurs i el context en què aquesta és realitzada; context en què els gestos produïts tenen una gran rellevància.

Les hipòtesis de partida són les següents:

1) Donades les característiques dels díctics d'espai, s'espera una important presència de gestos que acompanyin aquests elements.

2) La part del gest que conté el significat, és a dir, el que en termes de Kendon (2004: 112) és anomenat *stroke* i que en aquest estudi anomenarem *punt àlgid*, es produirà o bé abans de l'element que acompanya o bé al mateix moment que aquest element (McNeill 2000a: 142).

3) S'hipotetitza que les diferències gestuals més destacades es produeixen interculturalment; per tant, no s'espera, en ser les informants pertanyents a una mateixa àrea geogràfica (àrea metropolitana de Barcelona) i compartir així el mateix context cultural i lingüístic, gaires diferències entre els diversos grups estudiats ni entre l'ús de les tres llengües analitzades (català, castellà i anglès).

2. CORPUS

El corpus utilitzat en aquest estudi prové del *Corpus Audiovisual Plurilingüe (CAP)*,³ el qual conté dades extretes d'una sèrie d'entrevistes semidirigides realitzades

3. El CAP (Corpus Audiovisual Plurilingüe) és un corpus multitextual (conté textos narratius, expositius, descriptius, instructius i argumentatius), multilingüe (en català, castellà i anglès) i multimodal (recull text, veu i imatge) que ofereix als investigadors un total de 360 textos amb la seva transcripció discursiva. La realització d'aquest corpus ha estat possible gràcies a un ajut del Ministeri d'Educació i Ciència (HUM2005-01936).

a un total de dotze informants. Aquestes informants són noies amb una edat compresa entre els 18 i els 30 anys; estudiants de segon cicle d'Econòmiques, Empresariales, Administració i Direcció d'Empreses o d'estudis afins; nascudes i residents a la regió metropolitana de Barcelona i, per extensió, a l'àrea lingüística del català central, i per últim, pertanyents, segons la seva llengua familiar, a un d'aquests grups: catalanoparlants (amb el català com a L1), castellanoparlants (amb el castellà com a L1) i bilingües familiars (amb el català i el castellà com a llengües familiars).

En la part central de les entrevistes es van obtenir mostres sobre les tipologies textuais proposades per Werlich (1976) —narració, argumentació, descripció, exposició i instrucció— a partir de dos procediments d'elicitació: un d'experimental, que donà lloc a dades induïdes per mitjà de diversos materials, i un d'experiencial,⁴ que motivà la producció dels diferents tipus de text amb preguntes sobre situacions viscudes per les mateixes informants.

El corpus d'aquest estudi està constituït pels textos instructius experiencials produïts en català, en castellà i en anglès pels tres grups de parlants, de tal manera que s'han tingut en compte dotze informants i un total de 36 textos.

Els textos instructius són elicitats per mitjà de la pregunta següent: *què he de fer per anar de la facultat d'Econòmiques a casa teva?* A partir d'aquí, totes les informants produeixen un text instructiu en què indiquen a l'entrevistador quin és el camí que s'ha de seguir per arribar a casa seva des de la universitat. Els textos són tots d'una duració més o menys breu, i tots contenen un elevat nombre de díctics d'espai, tenint en compte que la descripció de l'espai esdevé un element molt important a l'hora de situar-se en una localització que no és present en la interacció.

En aquests textos el primer que cal tenir present, doncs, és el fet que allò que s'hi descriu no es troba davant dels ulls dels participants en la interacció. Al contrari, les informants han d'imaginar el recorregut que tenen interioritzat mentalment, de manera que no poden recórrer a gestos d'assenyalament directe a un objecte de referència que serveixi de guia a l'entrevistador. Tenir això en compte és important a l'hora d'entendre i de determinar quins són els usos dels díctics que apareixen en el corpus de dades, ja que difícilment trobarem referències espacials que depenguin del gest per poder ser compreses, tot i que això no vol dir que els gestos no tinguin la seva importància.

De fet, les característiques contextuais dels textos produeixen que la major part dels díctics siguin *simbòlics* i no *gestuals*, entenent com a *gestuals* aquells que es refereixen a una entitat visible en el context d'interacció i com a *simbòlics* aquells que fan referència a una localització que es relacionarà amb els participants de la situació

4. S'ha usat els termes *experimental* i *experiencial* per respectar la nomenclatura que es va fer servir en el corpus CAP.

de parla. Bühler (Jarvella 1982) anomena aquest últim tipus de dixi *dixi am phantasma*, mentre que altres autors més recents ja l'anomenen *dixi simbòlica*⁵ (Fillmore 1975; Levinson 1983: 57; Albadalejo 1994: 149; Eguren 1999: 936).

3. METODOLOGIA

Cada un dels textos instructius va ser transcrit,⁶ revisat i emmagatzemat en un document de text, de manera que, d'entrada, es disposava de 36 documents homogeneïtzats pel que fa als criteris. A partir d'aquests documents, es van poder marcar els díctics d'espai que són objecte de l'anàlisi.

Pel que fa a les dades audiovisuals necessàries per a assolir els objectius de l'estudi, foren recollides amb dues càmeres de vídeo digitals i van ser emmagatzemades i segmentades. Així, tots els 36 textos instructius experiencials –3 per persona entrevistada– produïts per les informants van ser capturats en format DVD, de manera que es disposava de les dades audiovisuals en un format adequat per a la posterior transcripció dels elements no verbals.

Per a la transcripció d'aquests elements no verbals es va utilitzar el programa ELAN,⁷ una eina d'anotació específicament dissenyada per a l'anàlisi del llenguatge, de les llengües de signes i del gest. Aquesta eina va permetre crear una sèrie de documents –un per a cada text– en què es poden observar i analitzar els textos juntament amb tot el seu context, ja que contenen tant el so com les imatges de les entrevistes realitzades per a l'estudi. D'altra banda, i per tal de fer les dades més manejables i poder passar d'un ítem d'estudi a un altre més ràpidament, es va crear un subcorpus de dades audiovisuals format per aquells fragments de vídeo que coincidien amb els gestos que interessaven; que coincidien, per tant, amb els gestos que acompanyaven els díctics espacials.

Per tal de no haver de recórrer sempre a les imatges, es va usar el *Manual de Transcripció* de Susan Duncan,⁸ el qual consisteix en una sèrie de passos que han estat creats com a instruccions per a codificar el gest i el discurs de manera escrita. En aquest

5. Per a informació més completa dels estudis sobre la dixi, especialment de la dixi de persona, vegeu Nogué (2008).

6. Vegeu referències sobre les convencions i el sistema de transcripció a Payrató (1995; 1998).

7. ELAN és una eina d'anotació que fa possible la integració de la part verbal i no verbal del discurs. Permet crear, editar, visualitzar i cercar anotacions per a dades audiovisuals. Va ser creada pel Max Planck Institute for Psycholinguistics (Nijmegen, Holanda), amb l'objectiu de proveir els investigadors d'una base tecnològica per a l'anotació i l'exploració de dades audiovisuals o multimèdia. Per a més informació, vegeu www.mpi.nl.

8. El manual complet d'aquest sistema de transcripció es troba a: http://mcneilllab.uchicago.edu/pdfs/Coding_Manual.pdf.

estudi s'han marcat les fases de cada un dels gestos que acompanyen els dítctics, de tal manera que es podrà veure en quina o quines fases coincideixen (o no) amb el dítctic espacial.

La divisió en fases gestuals ha estat extreta de Kendon (2004; 111), el qual divideix les frases gestuals⁹ en diverses fases gestuals, que són les següents:

1. *Preparació* (opcional): la part del cos en moviment es mou lluny de la seva posició de descans fins a obtenir una posició en l'espai gestual en què l'*stroke* –o *punt àlgid*–¹⁰ comença.

1b. *Pre-stroke hold* o *manteniment anterior*¹¹ (opcional): és la posició i la postura de la mà a què s'arriba al final de la preparació; aquesta pot ser mantinguda més o menys temps abans de donar pas al *punt àlgid*.

2. *Stroke* o *punt àlgid* (obligatori): és el moment de més esforç del gest. És en aquesta fase que s'expressa el significat del gest.

2b. *Post-stroke hold* (opcional): és la posició final i la postura de la mà aconseguida al final del punt àlgid; pot ser mantinguda més o menys temps abans que comenci la retracció.

3. *Retraction* o *retracció* (opcional): és el retorn de la mà a una posició de descans (no necessàriament la mateixa que tenia abans de la frase gestual).

Aquestes són les convencions usades en aquest treball per a la transcripció d'aquestes fases:

- 1) Frases gestuals (*Gesture-phrase*): <...>
- 2) Punt àlgid (*stroke*): fragment en format *negreta*.
- 3) Preparació del gest: no té cap marca específica. És el fragment que queda entre el primer parèntesi i el punt àlgid.
- 4) Retracció del gest: no té cap marca específica. És el fragment que hi ha entre el punt àlgid i el segon parèntesi.
- 5) Manteniment del gest: _____ (sense moviment = manteniment complet)
----- (amb moviment lleu = manteniment parcial)

9. Aquí entendrem *frase gestual* com el període de temps que hi ha entre que un membre del cos comença a moure's fins que aquest membre ha tornat a una posició de descans; és a dir, fins que aquest membre deixa de moure's. No obstant això, cal aclarir que Kendon (2004: 111) atorga aquesta definició a la *unitat gestual*, la qual constaria de diverses fases gestuals. En aquest estudi, però, no es farà aquesta distinció.

10. Payà (2004: 160) tradueix *stroke* com a *fase àlgida*.

11. El manteniment (*hold*), en general, és qualsevol cessament del moviment sense deixar la jerarquia gestual (en contrast amb el descans o la retracció, que implica sortir d'aquesta jerarquia).

4. CORRSPONDÈNCIES NO VERBALS DELS DÍCTICS

Es repassaran a continuació la quantitat de díctics d'espai que s'han trobat en el corpus i també la quantitat de díctics que van acompanyats de gest. El *Quadre 1* mostra les dades generals sobre la correspondència o la no-correspondència no verbal:

	Correspondència	%	No-correspondència	%	TOTAL
Díctics d'espai	155	76,8	47	23,2	203

Es pot observar en aquest quadre la importància que té el gest en la realització dels díctics d'espai, tot i tractar-se d'una mena de díctics en què, per les característiques del corpus –entrevista semidirigida en una sala des d'on es parla de situacions ja viscudes i que no es troben presents en el moment de la interacció–, en moltes ocasions no seria necessari cap gest per a la seva interpretació. Aproximadament 3 de cada 4 díctics d'espai marcats en el corpus tenen la seva representació en el canal no verbal per mitjà d'un gest (o més d'un gest) produït amb els braços i les mans; aquesta dada és molt significativa i reforça la idea segons la qual la dixi és un dels fenòmens en què es mostra d'una manera més clara la importància del context en el discurs.

A continuació es veuran les xifres i les correspondències no verbals pel que fa als diferents díctics trobats en el corpus de dades.¹²

12. Per tal d'abreujar, es farà servir com a lema del díctic la seva versió en català, de manera que es farà referència tant al díctic en català (per exemple, *recte*) com als que hi corresponen en castellà i en anglès (*recto, straight, ahead*).

Quadre 2. Quantificació i correspondència no verbalis per tipus de díctic

TIPUS DE DÍCTIC			Correspondència	%	No- correspondència	%	Total	%
Recte	Català	L1	2	66,7	1	33,3	3	31,5
		L2	10	58,8	7	41,2	17	
	Castellà	L1	15	71,4	6	28,6	21	
		L2	4	100	0	0	4	
	Anglès	L3	19	100	0	0	19	
	Total		50	78,1	14	21,9	64	
Dreta	Català	L1	6	100	0	0	6	19,2
		L2	8	80	2	20	10	
	Castellà	L1	11	78,6	3	21,4	14	
		L2	1	100	0	0	1	
	Anglès	L3	8	100	0	0	8	
	Total		34	87,2	5	12,8	39	
Esquerra	Català	L1	5	100	0	0	5	16,7
		L2	7	67,5	1	12,5	8	
	Castellà	L1	10	100	0	0	10	
		L2	1	100	0	0	1	
	Anglès	L3	8	80	2	20	10	
	Total		31	91,2	3	8,8	34	
Allà	Català	L1	5	83,3	1	16,7	6	17,2
		L2	3	42,9	4	57,1	7	
	Castellà	L1	7	43,8	9	56,2	16	
		L2	2	66,7	1	33,3	3	
	Anglès	L3	3	100	0	0	3	
	Total		20	57,1	15	42,9	35	
Aquí	Català	L1	0	0	0	0	0	4,4
		L2	6	100	0	0	6	
	Castellà	L1	3	100	0	0	3	

		1.2	0	0	0	0	0	
	Anglès	1.3	0	0	0	0	0	
	Total		9	100	0	0	9	
Venir	Català	1.1	4	80	1	20	5	3
		1.2	0	0	1	100	1	
	Castellà	1.1	0	0	0	0	0	
		1.2	0	0	0	0	0	
	Anglès	1.3	0	0	0	0	0	
	Total		4	66,7	2	33,3	6	
Davant	Català	1.1	0	0	1	100	1	2,5
		1.2	1	50	1	50	2	
	Castellà	1.1	2	100	0	0	2	
		1.2	0	0	0	0	0	
	Anglès	1.3	0	0	0	0	0	
	Total		3	60	2	40	5	
Llegir	Català	1.1	0	0	0	0	0	1,5
		1.2	0	0	0	0	0	
	Castellà	1.1	0	0	1	100	1	
		1.2	2	100	0	0	2	
	Anglès	1.3	0	0	0	0	0	
	Total		2	66,7	1	33,3	3	
Tornar	Català	1.1	1	100	0	0	1	0,5
		1.2	0	0	0	0	0	
	Castellà	1.1	0	0	0	0	0	
		1.2	0	0	0	0	0	
	Anglès	1.3	0	0	0	0	0	
	Total		1	100	0	0	1	
Aqueix	Català	1.1	0	0	1	100	1	1,5
		1.2	1	100	0	0	1	
	Castellà	1.1	0	0	1	100	1	

		L2	0	0	0	0	0	
	Anglès	L3	0	0	0	0	0	
	Total		1	33,3	2	66,7	3	
Inse	Català	L1	0	0	0	0	0	4,5
		L2	0	0	0	0	0	
	Castellà	L1	1	100	0	0	1	
		L2	0	0	0	0	0	
	Anglès	L3	0	0	0	0	0	
	Total		1	100	0	0	1	
A més x altres	Català	L1	0	0	0	0	0	1,5
		L2	0	0	3	100	3	
	Castellà	L1	0	0	0	0	0	
		L2	0	0	0	0	0	
	Anglès	L3	0	0	0	0	0	
	Total		0	0	3	100	3	
TOTAL			156	76,8	47	23,2	203	100

En el *Quadre 2* es pot comprovar que en la majoria de casos els díctics d'espai presenten un corresponent element no verbal. Els únics díctics en què no es veu una majoria d'ocurrències que tenen el seu afiliat no verbal no són, a més, significatius, ja que les quantitats de què es tracta són molt petites (entre 1 i 6 díctics). Els díctics més freqüents en el corpus mostren una clara majoria de correspondències no verbals enfront dels que no en tenen –excepte en el cas d'*allà*, en què les dues variants estan bastant equilibrades.

L'ús del díctic *recte* és el més freqüent en el nostre corpus. D'un total de 203 ítems, n'hi ha 64. D'aquests 64, n'hi ha 50 que presenten un gest que els acompanya; una xifra considerable que representa el 78,1 % dels casos de *recte*. Aquí tenim un exemple d'aquests casos per a cada llengua:

(1)
<bueno\
és **directe**\
és **recte**\
(INH)>

(2)
<todo **recto**_\
(.. 0.56) hasta> arriba_

(3)
have to <**straight** {(@) away_}>
<(.. 0.64)> more or less\
<(.. 0.64)> more or less\
<(.. 0.64)> more or less\
<(.. 0.64)> more or less\
<(.. 0.64)> more or less\
<(.. 0.64)> more or less\
<(.. 0.64)> more or less\
<(.. 0.64)> more or less</p></div>

Si hom es fixa en els contextos verbals en què es troben els díctics, les dades no deixen entreveure cap raó perquè es gesticuli o no, ja que en contextos semblants i fins i tot produïts per una mateixa informant, tant trobem díctics amb correspondència no verbal com sense. Ara bé, hi ha un cas en què sembla que el context verbal influeix clarament en el fet que es produeixi un gest. Aquest és el cas de la repetició verbal del díctic:

(4)
(É <1.12) **recto re-** —>

(5)
<nada\
recto recto_\
y coges la: _>

(6)
(.. 0.33) and then <you go **straight away**_\
str>aight away_

(7)
straight aw<ay_
straight
away_\
until you: _>

Com es pot deduir d'aquests exemples, en la majoria de casos en què es produeix una repetició verbal del díctic *recte* es produeix també un gest que l'acompanya. Així, d'un total de 9 casos, en 8 hi ha gest, cosa que representa, en percentatge, un 88,9 %. Davant d'aquest fet, sorgeix la pregunta següent: es produeix un gest perquè es repeteix el díctic verbalment o es repeteix el díctic perquè es fa el gest? Aquesta és una pregunta de difícil resposta si es parteix de la premissa que el gest no és un complement de la part verbal, així com la part verbal no és un complement de la part no verbal, sinó que gest i parla formen una unitat global de significat en què les dues parts estan en col·laboració mútua (McNeill 2000b: 142). En qualsevol cas, en aquests casos de repetició verbal de l'element díctic les informants emfasitzen allò que estan descrivint, i per aquest motiu és més usual que en aquestes circumstàncies es produeixi un gest que doni un valor emfàtic afegit a la parla, ja que d'alguna manera el gest reforça el que les informants estan descrivint.

Pel que fa als altres tres díctics més freqüents en el corpus (*dreta, esquerra i allà*), també es pot comprovar com la gran majoria té correspondència no verbal. De la mateixa manera que a *recte*, els contextos d'ús tampoc no deixen veure cap raó per la qual es gesticuli o es deixi de gesticular. D'altra banda, si bé a *recte* s'ha pogut observar que la repetició del díctic afavoria la realització d'un gest, les repeticions verbals en la resta de díctics són menys freqüents, per la qual cosa no es pot arribar a cap conclusió pel que fa a aquest aspecte.

En relació amb la resta de díctics d'espai del corpus, no són significatius si els prenem en consideració per separat, bàsicament per dues raons: en primer lloc, cap d'ells no representa ni un 10 % dels díctics del corpus; i en segon lloc, o bé són verbalitzats per pocs informants diferents (en ocasions només hi ha ocurrències d'una informant) o bé no hi ha ocurrències en les tres llengües estudiades.

Així, el díctic *aquí*, que és el que presenta major quantitat de casos dels díctics menys freqüents en el corpus, no presenta ocurrències en anglès i només el mencionen dues informants: la 12 i la 16; d'*aquest* només hi ha tres ocurrències, dues en català i una en castellà, etc.

No obstant això, cal pensar que si trobéssim un major nombre d'ocurrències pel que fa a aquests díctics seria probable trobar que una gran majoria estaria acompanyada d'un gest que els fos coexpressiu, com ocorre amb la resta de díctics ja analitzats. Si ens fixem en el *Quadre 2*, el díctic *aquí* va acompanyat en les nou ocurrències trobades, i de la resta només hi ha dos díctics (*aquest* i *a uns x metres*) en què n'hi hagi més amb no-correspondència no verbal que amb correspondència. Amb un augment de la mostra segurament els percentatges s'invertirien.

5. TEMPS D'EXECUCIÓ DEL GEST

A continuació es descriu i s'analitza la relació, en termes de coordinació temporal, entre els díctics d'espai verbalitzats en el corpus i els gestos que els acompanyen. Per decidir si un gest es produeix d'una manera anterior, simultània o posterior a la parla s'ha procedit a relacionar l'element díctic amb aquella fase gestual que és considerada com la part portadora de significat, la que es pot relacionar intuïtivament amb un o més d'un determinat element verbal: el punt àlgid (PA).

Del total de 203 elements díctics espacials que hi ha en el corpus, n'hi ha un total de 155 que van acompanyats del que s'ha determinat com a gestos que els són coreferents. Ara bé, això no significa que hi hagi també el mateix nombre de PA, ja que hi ha díctics que presenten una repetició del gest en el canal no verbal. Concretament, a part dels 137 díctics sense duplicació gestual, n'hi ha 13 amb una repetició, 3 amb 2 repeticions, 2 amb 3 i 1 amb 4 repeticions –48 PA en total. Per tant, tots aquests gestos sumen un total de 185 PA, els quals seran posats en relació amb els corresponents afiliats verbals (els segments de parla associats a aquests PA).

Pel que fa precisament a aquests afiliats verbals, n'hi ha que només es relacionaran amb un PA, mentre que d'altres es relacionaran amb més d'un –els casos de duplicació o reduplicació. D'altra banda, hi ha tres díctics verbals que també estan repetits fins a arribar a un total de 162 afiliats verbals.

Cal tenir present, doncs, que cada repetició s'ha posat en relació amb el PA o els PA que els acompanyen –o dit d'una altra manera, cada PA s'ha posat en relació amb el seu afiliat verbal o amb els seus afiliats verbals–, de manera que pot ser que un PA sigui simultani a un afiliat i anterior a un altre afiliat, o bé anterior, simultani i posterior alhora, etc.

Vegem les dades del *Quadre 3*:

Quadre 3. Coordinació entre parla i gest. Dades globals

	Anterior	Simultani	Posterior
Punts àlgids	47	128	10
Percentatges	25,4 %	69,2 %	5,4 %

En el *Quadre 3* veiem que el percentatge de gestos –de PA– que coincideixen temporalment amb el díctic verbal és elevat i significatiu. Gairebé un 70 % dels dítics d'espai s'expressen simultàniament –com a mínim en algun moment coincideixen– a través del canal verbal i no verbal. Després dels gestos simultanis, es pot comprovar que els gestos anteriors representen una mica més d'un quart del total; i, finalment, els gestos posteriors a l'afiliat verbal només es troben en un 5,4 % de les ocurrences.

Així doncs, en una primera observació de les dades podem confirmar les dues primeres hipòtesis esmentades. En primer lloc, (a) la gran majoria dels gestos són simultanis als seus corresponents elements verbals; en segon lloc, (b) hi ha un percentatge significatiu de PA que es produeixen amb anterioritat als seus afiliats del canal verbal.

Continuarem amb l'anàlisi, primer, analitzant els contextos en què es produeixen PA anteriors; segon, descrivint en quin grau els PA simultanis coincideixen amb els seus afiliats verbals; i tercer, observant les característiques contextuals que presenten els casos en què hi ha PA posteriors.

5.1. Els PA anteriors

Pel que fa als punts àlgids i els elements lingüístics que hi coincideixen, s'ha observat que la majoria de casos en què el PA és anterior, aquest PA es produeix simultàniament amb el verb que introdueix el díctic espacial. A més, si es prenen en consideració els tipus de dítics (amb el benentès que no hem considerat significatius aquells tipus que tan sols tenen una ocurrencia en què el PA és anterior), aquesta coincidència és també la majoritària. Vegem-ne alguns casos:

(8)
<(.. 0.51)
[{(P) mhm\}]
[bajas] rec>to\

(9)
(. 0.19) avinguda de <Xile_
segueix><o tot rect><e tot rec><te tot recte_>

(10)
y <entonces queda a la derecha\>

(11)
 <to tu:rn_
 (.. 0.40) the> right_

(12)
 (É 1.00) you have <to tu:rn_
 (. 0.27) left_>

(13)
 (.. 0.72) <llavors has de tirar cap a l'esquerra >
 (15) C105A2
 <i una vegada arribo allà_>

(14)
 i aleshor<es doncs_
 surto per (a)llà_
 (.. 0.59)> e::_

En els exemples es veu clarament com en algun moment el PA coincideix amb el verb que hi ha just davant del díctic espacial. Els casos mencionats representen un 51,05 % del total dels gestos anteriors. Aquest resultat podia ser, en certa manera, esperable, per dues raons fonamentals. En primer lloc, un gest que faci referència a qualsevol element de l'escena descrita no pot trobar-se gaire lluny en el temps d'aquest element; en segon lloc però no menys important, pels lligams que hi ha, pel seu valor semàntic de moviment, de desplaçament o de localització, entre els dítctics espacials i els verbs que els acompanyen. Relacionat amb aquesta qüestió, cal destacar, a més, el caràcter sintètic dels gestos, que pot combinar diferents significats (McNeill 2000a: 144).¹³

Si bé hi ha un nombre significatiu de PA anteriors que acompanyen el verb (aproximadament la meitat), en la resta de dítctics hi ha molta variació. S'han trobat 8 ocurrències (17,05 %), en què el PA coincideix amb una pausa prèvia al díctic d'espai:

(15)
 wa<lking_
 (. 0.24) straigh>t_

13. La comparació dels diversos gestos que van amb els dítctics ha fet que en aquest estudi ens decantéssim per considerar-los coreferents amb el díctic, tot i que no es descarta que també puguin acompanyar el verb. De totes maneres, allò que és important és que els PA en qüestió transmeten idees relacionades amb els dítctics.

(16)
sale:<s_
(... 1.2>5) {(AC) coges la calle a mano izquierda_}

La poca quantitat de coincidències del PA amb una pausa dóna suport a la idea de Kendon (1980) segons la qual els gestos produïts en períodes de pausa o de silenci són minoria. Malgrat tot, es pot comprovar com sí que se n'han trobat. D'altra banda, hi ha un total de 15 casos (31,9 %) en què el PA és simultani amb elements lingüístics de distinta naturalesa immediatament previs en el discurs.

Vist què és el que acompanya els PA anteriors en el canal verbal, cal descriure allò que, en el canal no verbal, acompanya els dítics. Hi ha tres possibilitats quant als elements no verbals que acompanyen els dítics a què fan referència els PA anteriors, de les quals dues presenten el mateix nombre d'ocurrències. En primer lloc, hi ha un 29,8% dels casos que es verbalitzen durant la fase de retracció del gest:

(17)
<(. 0.28)
pero:_
pero recto> para abajo_

(18)
<turn the right_>

(19)
<i una vegada arribo allà_>

En segon lloc, s'ha trobat un 40,4 % de casos en què es produeix un manteniment, ja sigui parcial o complet, del PA que ja ha estat executat:

(20)
<(.. 0.44) o sea\
vas caminando
así recto_
(.. 0.83)> m:_

(21)
<(.. 0.89)
i::_

gires cap a la:

dreta\>

(22)

(.. 0.74) vas a Torrerres o Tor<à_

i si:

tu has de girar a l'esquerra\

(.. 0.41)> (INH)

Tant en els casos (17) - (19) com en els de (20) - (22) hom s'ha de fixar que, tot i no coincidir el PA i el díctic verbal, aquest últim es produeix dins de la frase gestual, cosa que és indicativa de la relació entre el gest en qüestió i la parla. Especialment destacable és el fet que es produeixin manteniments posteriors al PA en més d'un terç de les ocurrències. Segons Kendon (1980), aquesta fase del gest ocorre quan, per alguna raó, la intervenció parlada coexpressiva del gest s'endarrerix. És a dir, el manteniment de la jerarquia gestual compensa la manca de sincronia entre la parla i el gest.

Així doncs, cal fer constar que si tinguéssim en consideració els manteniments de la jerarquia gestual que es produeixen després de l'execució del PA i que coincideixen amb els dítctics d'espai, la suma dels casos de PA simultanis i de manteniments arribaria a 147, i per tant, a un percentatge del 79,5 %. Les informants de vegades posen en funcionament, probablement de manera inconscient, recursos no verbals que 'corregeixen' el dèficit de sincronia que hi pugui haver mentre es construeix el discurs.

La tercera possibilitat que existeix quant als elements no verbals que acompanyen els dítctics verbals posteriors al seu PA corresponent consisteix en el fet que el díctic en qüestió es produeixi posteriorment a la fase de retracció o bé dins d'una altra frase gestual, juntament amb un altre PA. Això ocorre en 14 casos (29,8 %):

(23)

y que están justo al la(d)o de la carreter<a\

(.. 0.34)> sigues recto y ya_

(24)

sale:<s_

(... 1.2>5) {(AC) coges la calle a mano izquierda_}

(25)

<and then_

(. 0.22) when I: a>rrive there_

(26)
 (É 1.14) <i llavors_
 {(AC) bueno_
 entres><allà_
 agafes l'autopi>sta: }

De (23) a (25) es pot observar que *recto*, *a mano izquierda* i *there* es troben fora de la frase gestual, una vegada els membres en moviment ja han entrat en fase de repòs. A (26), en canvi, *allà* esdevé simultani al següent PA dins la següent frase gestual.

En el *Quadre 2* es mostra un resum de la descripció dels elements que acompanyen els PA anteriors i de les fases gestuals que acompanyen els díctics afiliats amb aquests PA:

Quadre 4. Elements verbals que acompanyen els PA anteriors

Elements coincidents	PUNTS ALGIDS	
	Nombre	%
Verb	24	51,05
Pausa	8	17,05
Altres	15	31,9

Quadre 5. Elements no verbals que acompanyen els díctics corresponents als PA anteriors

Fases gestuals		DÍCTICS D'ESPAI	
		Nombre	%
Dins de la fase gestual	Manteniment	19	40,4
	Retracció	14	29,8
Fora de la fase gestual		14	29,8

5.2. Els PA simultanis

El *Quadre 3* mostra els percentatges de temps dels PA que coincideixen amb els díctics espacials verbals del corpus:

Quadre 6. Percentatge de temps de PA coincident amb els seus afiliats

Percentatge coincidència amb PA	Nombre	% sobre el total de PA simultanis
0 - 20 %	10	7,8
20 - 40 %	24	18,7
40 - 60 %	29	22,7
60 - 80 %	27	21,1
80 - 100 %	38	29,7

Com es pot comprovar, hi ha molta variació pel que fa al grau de coincidència entre els díctics verbals i els PA que els són simultanis. Les xifres són similars pel que fa a les tres franges intermèdies, però resulta interessant fixar-se en el fet que la primera franja (del 0 al 20 %) és clarament minoritària, mentre que l'última (de 80 al 100 %) destaca perquè presenta més ocurrences –gairebé un terç. Per tant, hi ha una majoria

de gestos que coincideixen en un alt percentatge amb el díctic que acompanyen, mentre que els que hi coincideixen en poc percentatge són una minoria.

Es pot afirmar que 79 dels 128 PA simultanis coincideixen amb els seus corresponents afiliats verbals en més de la meitat del temps que ocupen, com es mostra al *Quadre 7*:

Quadre 7. Percentatge de temps de PA coincident amb els seus afiliats (2)

Percentatge coincidència Amb PA	Nombre	% sobre el total de PA simultanis
0 - 50 %	49	38,3
50 - 100 %	79	61,7

Així doncs, 3 de cada 5 PA simultanis coincideixen amb els dítctics verbals en un percentatge alt en relació amb el seu temps. També s'ha de destacar el fet que d'aquests 79 casos, n'hi ha 22 que hi coincideixen en un 100 %, cosa que demostra una gran compenetració entre els canal verbal i el no verbal.

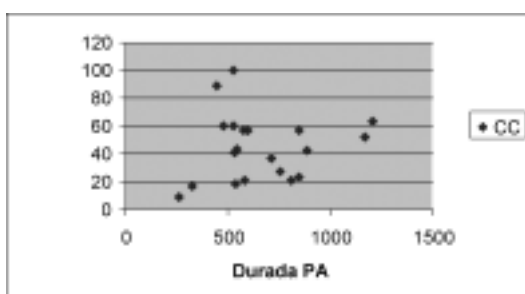
5.2.1. Durada dels PA i la simultaneïtat

Pel que fa a la durada dels PA, la mitjana en el corpus és de 506,4 mil·lèsimes de segon, o el que és el mateix, de mig segon, tot i que en trobem d'una mica més de 200 mil·lèsimes de segon, en un extrem, i de més d'un segon, a l'altre extrem. Per tant, hi ha molta variació pel que fa a la llargada dels PA. Les preguntes que sorgeixen són les següents: pot tenir a veure la durada dels PA amb el fet que els gestos siguin anteriors, posteriors o simultanis? I amb el fet que coincideixin més o menys amb el seu afiliat verbal quan els gestos són simultanis?

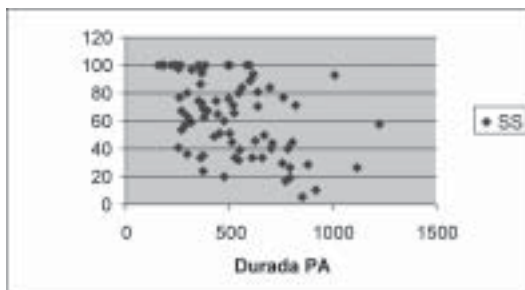
La resposta a ambdues qüestions és, segons les dades de què es disposa, negativa. En primer lloc, la mitjana de durada dels PA simultanis i anteriors és molt similar –pel que fa als simultanis, 534 mil·lèsimes de segon; quant als anteriors, 456,7. La diferència entre les dues mitjanes és de 77,3 mil·lèsimes de segon, una xifra molt petita per treure'n conclusions.

Quant a la segona pregunta, els gràfics 1, 2 i 3 mostren que una llargada més gran del PA no significa que hi hagi més possibilitats que aquest PA coincideixi en un major grau –temporalment parlant– amb el seu afiliat verbal:

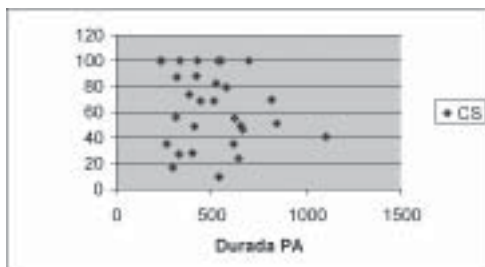
Gràfic 1. Relació entre la llargada del PA i la coincidència amb l'afiliat verbal en els PA simultanis. Informants catalanoparlants

Gràfic 2. Relació entre la llargada del PA i la coincidència amb l'afiliat verbal en els PA simultanis. Informants castellanoparlants

Gràfic 3. Relació entre la llargada del PA i la coincidència amb l'afiliat verbal en els PA simultanis. Informants bilingües

En els tres gràfics es pot observar com els punts que marquen la relació entre la durada dels PA i la coincidència d'aquests PA amb els díctics verbals no convergeixen, no formen cap línia de continuïtat que permeti concloure que la durada del PA influeix en el fet que es coincideixi més o menys amb la seva corresponent part verbal. Per tant, la major o menor coincidència del PA amb el díctic verbal, doncs, no depèn de la llargada d'aquest PA.

D'altra banda, la simultaneïtat dels dos canals comunicatius no implica que la part verbal i la no verbal comencin a executar-se alhora. Per tal de concretar encara més com funciona la relació temporal entre aquests dos canals, es mostrarà a continuació la diferència de temps en què es comencen a executar l'un i l'altre.

En general, hi ha un 67,95 % (87 casos) dels gestos simultanis en els quals el PA comença abans que el díctic d'espai, un percentatge molt significatiu i coincident amb els resultats de De Ruyter (1998) i Levelt (1985). Per tant, el gest se sol anticipar, sigui en la mesura que sigui, a la parla.¹⁴ Aquí en tenim alguns exemples:

- (27)
(É 1.48) <i llavors_
(.. 0.30)
gires a la dreta_
el prime:r >
- (28)
(. 0.26) <o em fico per aquí^>
- (29)
(.. 0.61) <y lo cojo ahí_>

D'altra banda, en un 25,8 % dels PA simultanis (33 casos) es produeix l'ordre invers: els díctics d'espai tenen el seu inici abans que la part no verbal corresponent.¹⁵ Seguidament se'n mostren tres exemples:

- (30)
ya es<tás a la izquierda_
(.. 0.88)>

14. Si afegíssim a la suma tots els PA anteriors, el percentatge de gestos que s'anticipen a la parla s'elevaria, sobre el total de gestos, al 72,4 %.

15. Si afegim els PA posteriors la xifra de PA simultanis que s'inicien posteriorment a la parla, el percentatge sobre el total de gestos és tan sols del 23,3 %.

(31)
i aleshor<es allà sí que ja estic a l'acera>

(32)
<gires a mà esquerra_>

Finalment, només hi ha 8 casos en què el començament de la part no verbal i de la part verbal coincideixen. Així doncs, això ocorre en una minoria de casos (6,25% respecte del total de gestos simultanis):

(33)
(.. 0.62) que <a mà dreta> posa Sant Vicenç dels Horts_

(34)
llavors l'agafo_
mes—
<a mà dreta_>

(35)
i <llavors—allà tinc> la casa\

Pel que fa als dos primers casos, s'ha pogut comprovar que el temps que transcorre entre que es produeix un canal i l'altre, en primer lloc, és molt breu, i en segon lloc, no varia gaire sigui quin sigui l'ordre d'aparició. La mitjana del temps que transcorre és de 238,9 en cas que el gest comenci abans, i de 258,9 quan és la part verbal aquella que s'anticipa. Per tant, podem dir que la posada en funcionament d'un mecanisme és seguida, entre dues i tres dècimes de segon després, de la posada en funcionament de l'altre.

Cal dir també, per finalitzar l'anàlisi sobre els gestos simultanis, que si bé en el *Quadre 3* s'indicava que els gestos simultanis representaven el 69,2 % sobre el total, una altra lectura de les dades és possible. Si prenem en consideració la part verbal com a punt de partida, es pot observar que dels 162 díctics verbals acompanyats de gest que hi ha en el corpus —recordem que són 155, però que tres estan repetits verbalment fins a arribar a un total de 162—, només 39 no estan acompanyats de PA simultanis. És a dir, un 75,9 % dels díctics d'espai que tenen correspondència verbal estan acompanyats d'un PA simultani, mentre que un 24,1 % presenten exclusivament gestos anteriors o posteriors.

Aíxí doncs, hi ha diferència de percentatges depenent si partim del gest o si partim de la part verbal. Aquesta circumstància respon al fet que hi ha díctics que estan acompanyats de més d'un PA, dels quals un pot ser simultani i els altres anteriors, un pot ser anterior, l'altre simultani i l'últim posterior –en el cas de doble repetició, és clar–, etc.

5.3. Els PA posteriors

Pel que fa als gestos que es realitzen amb posterioritat a l'afiliat verbal, cal dir que dels 10 PA trobats, n'hi ha 9 que són una repetició d'un o més d'un PA previs, els quals tant són simultanis –en 7 casos– com anteriors –en 2. Vegem-ne els casos amb els comentaris corresponents:

(36)
(. 0.22) <e::_
in the
left_
si><de_
of the:_
(.. 0.81)><building\>

El punt àlgid del gest, que consisteix en un clar moviment de dreta a esquerra, comença justament quan pronuncia *left* i després es repeteix amb *side*. Aquest PA es repeteix també, en acabar el manteniment posterior durant la pausa, amb *building*. El gest, per tant, coincideix amb *building* però es refereix a *left side*. Que la informant faci un manteniment després del segon PA mostra que encara en aquests moments pretén descriure la mateixa imatge mental, la mateixa escena. És possible que per aquesta raó també es produeixi el mateix gest amb posterioritat al díctic.

(37)
p(e)rò la <qüestió és_
(. 0.25) **anar més endavant de la Diagonal** >
<(.. 0.34) fins a u::n_
tros_
que> ja em pugui ficar pel barri\

El primer PA de la frase gestual és simultani amb *endavant*, mentre que el segon punt àlgid és posterior però sembla que faci referència al mateix, ja que es tracta de dos

moviments d'endarrere a endavant pràcticament calcats. De la mateixa manera que a (36), cal fixar-se que en acabar ambdós PA hi ha un manteniment.

(38)
 <i segueixes tot recte\>
 <(INH)
 e:_
 arribes fins la bolera>

El PA coincideix amb el dític *recte*, acompanyat de l'adverbi *tot*, i es duplica més endavant amb el verb *arribar*. És clar que el gest és coexpressiu amb el significat de *recte*, ja que és un moviment que va d'endarrere a endavant, és a dir, en direcció nord en relació amb les coordenades espaciotemporals de la informant, i es repeteix aquest moviment en el segon PA, ja que *fins la bolera* s'ha d'anar *tot recte*, de manera que la imatge es manté per mitjà del gest.

(39)
 <o sigui_
 és tot recte\
 (. 0.22) [mhm\
 [p><ots a]nar per_
 la mateixa vorera tot el> rato\
 [aha\
 [(INH)]>

Com passava anteriorment, el PA del gest coincideix amb l'element verbal que li és coexpressiu, però també es repeteix posteriorment amb un altre element de la frase gestual. Cal fixar-se també amb els manteniments, sempre mostra de la voluntat de mantenir-se en la mateixa línia discursiva.

(40)
 have to <straight {(@) away_}>
 <(.. 0.64)> more or less\
 <@>

Aquí el PA posterior es produeix durant la pausa, i presenta les mateixes característiques que el PA simultani previ.

(41)
(.. 0.84) <a:nd_
you have to::_
(.. 0.32) to straight o><n_
(.. 0.42) this:_
same street_
(.. 0.80) a:n::d
(... 1.30)><at the end of this street
there is
another one _>

En aquest cas, el gest té lloc abans de la part verbal que li correspon, i es repeteix posteriorment en dues ocasions després dels manteniments.

(42)
nada más sal<ir también_
enfrente tiene><s una churrería\
pues—>

El punt àlgid de la frase gestual es produeix dues vegades, i en tots dos casos els moviments són similars —en els dos les mans que hi actuen es mouen d'enrere a endavant. En el primer cas coincideix amb *enfrente*, que és el seu corresponent element verbal, mentre que en el segon cas coincideix amb allò que hi ha en el lloc que ha descrit: *la churrería*.

(43)
(.. 0.5<1) y llega><- —
bueno\
sí><gues rec><to_>
<(. 0.12) y> entonces vas a parar directamente a la carretera de Collblanc\

El punt àlgid es repeteix quatre vegades, de manera que es produeix abans, durant i després que es verbalitzi *recto*.

És clar, doncs, que els casos en què es produeix un PA posterior tenen unes característiques comunes:

(i) Hi ha una tendència que es produeixin amb el díctic *recte* –i els equivalents en castellà i anglès.

(ii) Es duen a terme després d'un o més d'un PA anterior o simultani que presenta la mateixa forma i moviment.

(iii) Hi ha una voluntat de l'emissor de continuar descrivint la mateixa escena; és a dir, els elements verbals que coincideixen amb el PA posterior tenen una relació estreta amb el díctic que acompanyen. A tall d'exemple, es pot esmentar (42), en què la *churreria* és l'objecte que es troba al davant de la informant (*enfrente*), o (41), en què es continua parlant del mateix carrer per on s'ha d'anar *recte*.

(iv) Es produeixen, en la majoria de casos, manteniments posteriors als PA que donen suport a la idea que hi ha una voluntat de continuar amb la mateixa línia discursiva.

(v) Finalment, cal fixar-se en la presència d'elements que expressen continuïtat (*tot el rato, segueixes*, etc.) o límits espacials (*fins la bolera, fins a un tros, at the end of this street*, etc.).

Més enllà de la constatació que els PA posteriors es produeixen en aquests contextos, cal fer menció al fet que només s'ha trobat un PA posterior que tingui correspondència un a un amb el seu corresponent afiliat verbal, cosa que vol dir que aquesta circumstància és excepcional segons les dades de què es disposa.

5.4. Diferències en funció de la llengua de producció

La procedència lingüística dels parlants i la seva relació amb la llengua de producció podria ser un factor que influís en la relació temporal entre el gest i la parla, tot i que ja s'ha hipotetitzat que aquestes diferències són de tipus intercultural, de manera que, essent les informants pertanyents a un mateix context sociocultural i lingüístic, no s'esperen diferències significatives pel que fa a aquests aspectes. Per comprovar aquesta hipòtesi es mostra el *Quadre 8*:

Quadre 8. Coordinació entre parla i gest en relació amb la llengua de producció

Punt àlgid	Anterior		Simultani		Posterior		Total
Relació amb la llengua de producció		%		%		%	
L1	18	21,2	64	75,3	3	3,5	85
L2	16	30,8	33	63,5	3	5,7	52
E3	13	27,1	31	64,6	4	8,3	48
Total	47	25,4	128	69,2	10	5,4	185

No s'observen diferències significatives segons si les informants usen una primera, una segona o una tercera llengua. Els percentatges en els tres casos s'apropen bastant, de manera que la diferència entre el percentatge més alt i el més baix pel que fa als PA anteriors és de 9,6%; i la diferència quant als PA simultanis és d'11,8 %.

Pel que fa als grups de parlants, també es corrobora la hipòtesi que s'apuntava:

Quadre 6. Coordinació entre parla i gest en relació al grup de parlants

Punt àlgid	Anterior		Simultani		Posterior		Total
Relació amb la llengua de producció		%		%		%	
L1	18	21,2	64	75,3	3	3,5	85
L2	16	30,8	33	63,5	3	5,7	52
E3	13	27,1	31	64,6	4	8,3	48
Total	47	25,4	128	69,2	10	5,4	185

Els percentatges en els tres grups són molt similars, de manera que els PA posteriors són escassos; a més, la diferència entre el percentatge més alt i el més baix dels PA anteriors és de 8,2 % i la dels PA simultanis, de 7,7 %. Aquestes xifres ofereixen una idea del grau de solidesa de les dades, ja que sigui quina sigui la variable que es pren en consideració els resultats sempre són similars: aproximadament un terç dels PA són anteriors i aproximadament dos terços són simultanis.

6. RESULTATS

Hem vist que els díctics d'espai analitzats en el corpus estan majoritàriament acompanyats d'un gest, cosa que demostra la ja mencionada importància i inherència de l'expressió no verbal en aquesta mena d'elements. Aquests gestos presenten uns patrons clars pel que fa a la seva relació amb els seus afiliats verbals. 7 de cada 10 PA coincideixen –en graus diferents– amb el díctic que acompanyen, mentre que els PA que són anteriors representen aproximadament un quart de les ocurrències; en últim lloc, els PA posteriors són escassos.

A més, l'anàlisi sobre els canvis pel que fa a la llengua de producció i a l'origen lingüístic de les informants mostra la solidesa dels resultats. Sigui quina sigui la variable que canvia, les proporcions entre els PA simultanis, anteriors i posteriors no s'alteren significativament, ni tampoc el nombre de díctics que van acompanyats de gest.

Quant als PA anteriors, la meitat coincideixen amb el verb que precedeix el díctic a què fan referència. La correspondència temporal amb aquest element es justifica, primer, per la proximitat temporal del verb amb el díctic –normalment produït just abans–; en segon lloc, pels lligams semàntics que hi ha entre aquests verbs i els díctics d'espai; i en últim lloc, pel caràcter sintètic dels gestos, els quals podrien fer referència tant als díctics com als verbs.

Si es pren en consideració les fases gestuals que coincideixen amb els díctics que són acompanyats per PA anteriors, 4 de cada 10 coincideixen amb una fase de manteniment de la jerarquia gestual produïda després del PA, fet que evidencia l'estreta interrelació que existeix entre els dos coreferents. La resta de díctics o bé van acompanyats de la fase de retracció o bé es troben fora de la frase gestual.

El fet que aproximadament el 40 % dels díctics d'espai que presenten PA anteriors estiguin acompanyats de manteniment i que, per tant, es mantingui la jerarquia gestual quan es verbalitzen, fa que, si suméssim aquests díctics amb els que coincideixen directament amb el PA, arribarien al 79,5 %. Així doncs, 8 de cada 10 díctics tenen correspondència no verbal o bé amb el PA o bé amb el manteniment d'aquest PA (que representaria un grau més baix de simultaneïtat).

En relació amb els casos de simultaneïtat “pura”, 3 de cada 5 coincideixen amb el díctic en més de la meitat de la durada dels PA, mentre que d'aquests, un quart hi coincideixen al 100 %. Això significa que, dins dels PA simultanis, una majoria presenten una simultaneïtat elevada.

S'ha observat que les raons de la major simultaneïtat d'uns casos no s'han de buscar en la menor o major durada dels PA. Un PA més llarg no té com a conseqüència una major coincidència entre els canals verbal i no verbal; és més, tampoc no implica que hi hagi ni tan sols coincidència.

Pel que fa als començaments d'un canal i l'altre en els PA simultanis, en gairebé un 68% dels casos el gest s'anticipa a la parla, xifra bastant significativa, i més si es tenen en compte els casos de PA anteriors, els quals augmentarien el percentatge a més del 72% sobre el total de PA del corpus. Aquestes dades mostren que aquest és el patró més comú i coincideixen amb les dades de Levelt (1985). Només 8 casos de 128 PA simultanis mostren una coincidència total en els començaments de tots dos canals.

Per finalitzar amb els resultats sobre els PA simultanis, s'ha observat que si es pren la part verbal com a punt de partida, 3 de cada 4 díctics estan acompanyats d'un PA simultani com a mínim. Així, un quart de tots els díctics del corpus és exclusivament coincident amb un PA posterior, un PA anterior o amb tots dos. Aquest fet ocorre perquè a cada díctic no li correspon només un PA sempre, sinó que hi ha repeticions gestuals corresponents a un mateix díctic.

Els díctics que van acompanyats de PA posteriors –els darrers en nombre d'ocurrències– majoritàriament també van acompanyats d'altres PA; 9 de les 10 ocurrències presenten repetició gestual. A part d'això, ja s'ha vist com es donen unes circumstàncies concretes quan es produeixen els PA posteriors, les quals es caracteritzen pel fet que els diferents gestos són morfològicament equiparables i pel fet que es produeixen generalment manteniments posteriors als PA, de manera que manifesten una tendència a continuar amb la mateixa línia discursiva, fet que corrobora la utilització de diversos elements que expressen continuïtat o límits espacials.

D'altra banda, només hi ha un díctic que té com a coreferent no verbal un PA posterior de manera exclusiva; una dada que no sorprèn si es té en compte que en els diversos estudis mencionats gairebé no hi fan referència o, si ho fan, ho fan molt per sobre (Levelt 1985; Kendon 1980; McNeill 1982, 2000; De Ruiter 1998; Kida 2003).

7. CONCLUSIONS

Podem resumir tots aquests resultats en funció dels tres objectius plantejats:

i) La gran majoria de díctics d'espai van acompanyats d'un gest que els és coreferent, tal com s'havia hipotetitzat.

ii) Es confirma la tesi de McNeill (2000a) segons la qual la majoria de casos presenten simultaneïtat entre els seus PA i els elements verbals a què fan referència aquests PA. En segon terme, un terç dels gestos són anteriors als seus afiliats verbals, mentre que hi ha una minoria de gestos posteriors.

iii) Les informants fan servir tres llengües diferents però dins d'un mateix àmbit cultural. El fet que no s'hagin trobat diferències quant a la coordinació temporal entre el canal verbal i el no verbal degudes a la utilització d'aquestes llengües dóna suport a la hipòtesi que diu que les divergències gestuals es produeixen més aviat interculturalment.

Així doncs, aquest treball constata que existeixen uns patrons més o menys estables pel que fa a les relacions que s'estableixen entre els canals verbal i no verbal en la comunicació oral. L'augment de l'interès per fer estudis que tinguin en compte els diferents senyals multimodals de què es disposa en la llengua oral és necessari per tal de poder avançar en el coneixement sobre la manera com ens comuniquem els éssers humans.

JAUME FITÓ PARDO
Universitat de Barcelona

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALBALADEJO, M. (1998) «La dixi d'espai: entre el discurs planificat i l'espontani», dins PAYRATÓ, L. (ed.) (1998) *Oralmnt. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 145-165.
- DE RUITER, J. P. i WILKINS, D. (1998) «The synchronization of gesture and speech in Dutch and Arrernte (an Australian Aboriginal language)», dins SANTI S., GUAÏTELLA, I., CAV, C. i KONOPCZYNSKI, G. (eds.), *Oralité et Gestualité*, Paris, L'Hamattan, pp. 603-607.
- DUBOIS, J. W., SCHUETZE-COBURN, S., PAOLINO, D. i CUMMING, S. (1993) «Outline of discourse transcription», dins EDWARDS, J. A. i LAMPERT, M. D. (eds.) *Talking data: transcription and coding in discourse research*, L. Erlbaum, Hillsdale, N. J.
- EGUREN, L. J. (1999) «Pronombres y adverbios demostrativos. Las relaciones deícticas», dins BOSQUE, I., i DEMONTE, V. (eds.) (1999) *Gramática Descriptiva de la Lengua Española*, Madrid, Espasa Calpe, vol. I, cap. 14, pp. 929 - 972.

- FILLMORE, C. J. (1975) *Santa Cruz Lectures on Deixis 1971*, Bloomington, Indiana University Linguistics Club.
- FITÓ, J. (2005a) *La transcripció dels elements no verbals en català: una aplicació a les dades del projecte VARCOM*, Barcelona, Universitat de Barcelona. Treball inèdit.
- (2005b) *Els dictics d'espai i els seus corresponents elements no verbals*, Barcelona, Universitat de Barcelona. Treball inèdit.
- JARVELLA, R. J., i KLEIN, W. (1982) «The Deictic Field of Language and Deictic Words», dins JARVELLA, R. J., i KLEIN, W. (ed.) (1982) *Speech, Place, and Action*, Chichester / New York / Brisbane / Toronto / Singapur, John Wiley & Sons, pp. 9-30.
- KENDON, A. (1980) «Gesticulation and Speech: Two Aspects of the Process of Utterance», dins KEY, M. R. (ed.) *The Relationship of Verbal and Non-verbal Communication*, The Hague, Mouton.
- (2004) *Gesture: Visible Action as Utterance*, Cambridge, Cambridge University Press.
- KIDA, T. i FARACO, M. (2003) «Gestures in Second Language Discourse: Metacommunicative Function and Perlocution», dins RECTOR, M., POGGI, I. i TRIGO, N. (eds.) *Meaning and use*, Oporto, Fernando Pessoa UP, pp. 307-317.
- LEVELT, W. J. M., RICHARDSON, G. i LA HEIJ, W. (1985) «Pointing and voicing in deictic expressions», *Journal of Memory and Language* 24, pp. 133-164.
- LEVINSON, S. C. (1983) *Pragmatics*, Cambridge, Cambridge University Press.
http://mcneilllab.uchicago.edu/pdfs/Coding_Manual.pdf.
- MCNEILL, D. (1992) *Hand and Mind: What Gestures Reveal about Thought*, Chicago, University of Chicago Press.
- (2000a) *Language and Gesture*, Cambridge, Cambridge University Press.
- MCNEILL, D. i DUNCAN, S. (2000b) «Growth Points in Thinking-for-Speaking», dins MCNEILL, D. (2000) *Language and Gesture*, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 141-161.
- NOGUÉ, Neus (2008). *La dixi de persona en català*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- PAYÀ, M. (2005) «Interacció del grup tonal i el gest en el discurs», dins PAYRATÓ, L., ALTURO, N. i PAYÀ, M. (eds.) *Les fronteres del llenguatge*, Barcelona, Promociones y Publicaciones Universitarias, pp. 155-172.
- PAYRATÓ, L. (1995) «Transcripción del discurso coloquial», dins CORTÉS, L. (ed.) *El español coloquial*, Almería, Universidad de Almería, pp. 45-70. Trad. cat.: «Transcripció del discurs oral», dins PAYRATÓ, L., BOIX, E., LLORET, M. R. i LORENTE, M. (1996) (eds.) *Corpus, corpora*, Barcelona, Promociones y Publicaciones Universitarias.

PAYRATÓ, L. (ed.) (1998) *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 145-165.

PAYRATÓ, L. i FITÓ, J. (2008) *Corpus Audiovisual Plurilingüe (CAP)*, Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona.

WERLICH, E. (1976) *A text grammar of English*, Heidelberg Quelle & Meyer, 2, durchgesehene und erg. Aufl., 1982.

APÈNDIX 1

Convencions de transcripció

1. Aspectes prosòdics

Seqüència tonal terminal	
descendent	\
ascendent	/
de manteniment	—
Grup tonal truncat	—
Manteniment de l'entonació	
ascendent	{(A) text afectat}
descendent	{(B) text afectat}
Estrafer la veu	{(EV) text afectat}
Intensitat	
forta	{(F) text afectat}
molt forta	{(FF) text afectat}
fluixa	{(P) text afectat}
molt fluixa	{(PP) text afectat}
Temps	
accelerat	{(AC) text afectat}
desaccelerat	{(DC) text afectat}
Allargament breu, mitjà i llarg	: :: :::

2. Aspectes vocals

Riure simultani al discurs produït	{(@) text afectat}
Riure no simultani al discurs produït	
Un símbol per síl·laba	@

Fragment llarg amb
la durada especificada @R(durada)R@
Inhalació i exhalació (INH) (EXH)

3. Pauses i encavalcaments

Pausa
 molt breu (0.1 < p < 0.3) (. durada)
 breu (p < 1) (.. durada)
 mitjana (1 < p < 3) (... durada)
 llarga (p > 3) (.... durada)
Encavalcament [text afectat]

4. Regularitzacions i comentaris

Elisió ús de parèntesis per marcar el so elidit
Comentari del transcriptor
 precís (comentari)
 general ((comentari))

5. Fragments conflictius

Dubte sobre el text transcrit {(??) text afectat}
Fragment intel·ligible
 Un signe per síl·laba x
 Fragment llarg
 amb la durada
 especificada xX(durada)Xx

6. Altres aspectes

Segona llengua {(L2) text afectat}
Truncament de mot -

